

Η έννοια του προσώπου

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Η έννοια του προσώπου, η οποία ανέκαθεν κατείχε δεσπόζουσα θέση στην πατερική θεολογία, ανέκτησε τα τελευταία χρόνια τη σπουδαιότητά της στους κόλπους της ακαδημαϊκής θεολογίας, εγείροντας, φυσικά, ισχυρές αντιπαραθέσεις. Ωστόσο την πλέον δυναμική προσέγγιση στη

σύγχρονη θεολογία του προσώπου συναντούμε στο Γέροντα Σωφρόνιο Σαχάρωφ, ο οποίος για το λόγο αυτό χαρακτηρίστηκε «θεολόγος της Υποστατικής Αρχής».[1]

Η σκέψη του Γέροντος Σωφρονίου και η περί Προσώπου – Υποστάσεως αντίληψή του, αν και δεν είναι άμοιρη της ακαδημαϊκής θεολογίας και της φιλοσοφίας, κινείται κυρίως στον χώρο της εμπειρικής θεολογίας. Σε όλα σχεδόν τα κείμενά του η ανάδυση της υποστατικής αρχής στον άνθρωπο θεωρείται πάντα μέσα από τις σχέσεις Θεού – ανθρώπου και ανθρώπου – συνανθρώπου. Η διαρκής αυτή κοινωνικότητα, είτε κατακόρυφη, είτε οριζόντια[2] αποτελεί τον μοναδικό χώρο κατανόησης του βάθους της Υποστάσεως στον Θεό και τον άνθρωπο. Η κατανόηση βέβαια αυτή έχει κατ' εξοχήν εσχατολογικό χαρακτήρα. Είναι δηλαδή αδύνατον να λάβει χαρακτήρα πληρότητας σε αυτήν την ζωή. Αυτό θα συμβεί μόνο στον μέλλοντα αιώνα. Ωστόσο ο άνθρωπος κατά την εμπειρική αναζήτηση της Υποστατικής Αρχής μέσα του, η οποία ταυτίζεται με την ασκητική οδό της Ορθόδοξης Εκκλησίας μπορεί να φθάσει σε μεγάλα μέτρα πείρας ακόμη και σε αυτήν την ζωή. Τα μέτρα αυτά ποικίλλουν ανάλογα με την δεκτικότητα, τον αγώνα και κυρίως την ευδοκία της Θείας Χάριτος[3]. Βασικό στοιχείο της περί του προσώπου θεολογίας του Γέροντα Σωφρονίου είναι εκείνο της «υποστατικής προσευχής»[4] την οποία παρομοιάζει με την προσευχή του Ιησού στη Γεθσημανή, μια προσευχή υπέρ των αμαρτιών του κόσμου, η οποία μεταφέρει τον άνθρωπο σε νέα οντολογική πραγματικότητα, την πραγματικότητα της «πρόσωπον προς Πρόσωπον» προσευχής προς τον Θεό, με την οποία ο άνθρωπος «γίνεται φορέας της θείας ζωής και αποβαίνει πρόσωπο – υπόσταση».[5]

Κατά τον Χ. Τερέζη η ορθόδοξη ανθρωπολογία «ασχολείται πρωτογενώς με το ποια είναι η σύσταση τους ανθρωπίνου όντος». Δεν πρόκειται βέβαια για την βιολογική – επιστημονική σύσταση του ανθρώπου διότι η ορθόδοξη θεολογία γνωρίζει ασφαλώς ότι «ως ζώσα και έλλογη» η ανθρωπίνη ύπαρξη «αποτελεί την κατ' εικόνα Θεού αισθητή παρουσία».[6] «Υστερογενώς», κατά τον ίδιο, η ορθόδοξη ανθρωπολογία ασχολείται με την ηθική αναζητώντας την «εσωτερική πρόθεση» και την «πρακτική συμπεριφορά» του ανθρώπου «που θα μπορούσαν να επικυρώσουν αξιόπιστα [...] τον θείο αυτό εξεικονισμό».[7]

Επιχειρώντας μια γενική θεώρηση της έννοιας του προσώπου, αυτό αποτελεί «μια αυστηρά συγκεκριμένη ανθρωπίνη παρουσία που βρίσκεται σε μια ειδικού τύπου υπαρξιακή κατάσταση».[8] Το πρόσωπο διαθέτει μοναδικά και ανεπανάληπτα χαρακτηριστικά, που το καθιστούν μεν οικείο, διότι είναι ανθρωπινό πρόσωπο, αλλά και απόλυτα συγκεκριμένο και διαφορετικό από όλα τα άλλα πρόσωπα. Τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του προσώπου δεν το εμποδίζουν να αναπτύξει σχέσεις με τα υπόλοιπα πρόσωπα, αντίθετα του παρέχουν τη

δυνατότητα και την ευχέρεια να αναφέρεται σε ό, τι το περιβάλλει, είτε αυτό είναι άλλα πρόσωπα, είτε αυτό καθ' εαυτό το φυσικό περιβάλλον. Το πρόσωπο έχει διττό χαρακτήρα. Το πρώτο χαρακτηριστικό του είναι η συγκροτημένη ατομικότητά του, η οποία «βρίσκεται σε διαρκή αυτορρύθμιση» διότι κατέχει ένα πλήθος ιδιοτήτων, που απαιτούν τη διατήρηση οργανικής ενότητας μεταξύ τους, «για να μην οδηγούνται στο χάος των ασυντόνιστων εκδηλώσεων και να προσδιορίζονται από την ιδιαίτερη και ανεπανάληπτη υφή της ατομικότητάς» του. [9] Το δεύτερο χαρακτηριστικό του προσώπου είναι η δυνατότητά του να «εξακτινώνεται προς μια πολυποίκιλη επικοινωνία με τρόπο εκρηκτικό και ανανεούμενο». [10] Είναι η εκστατική λειτουργία του προσώπου με τη οποία υπερβαίνει την ιδιαιτερότητά του και «αναπτύσσει μια ευελιξία να συνάπτεται άμεσα με οποιαδήποτε άλλη παρουσία». [11] Η ανθρώπινη υπόσταση, ως πρόσωπο «ορθώνει και διατηρεί την ταυτότητα με τον εαυτό της» και ταυτόχρονα «καθιστά την ετερότητα εφελήριο αμοιβαιότητας και αλληλοδιείσδυσης». [12] Πρόσωπο δεν είναι το περιχαρακωμένο στον εαυτό του άτομο, που βιώνει την απομόνωσή του από το κοινωνικό σύνολο, αλλά η ανθρώπινη ύπαρξη που βιώνει την ιδιαιτερότητά της ως συμπληρωματικότητα αναπτύσσοντας την αμοιβαιότητα και την κοινωνία με τα άλλα πρόσωπα. Η υπεροχή του ανθρώπου σε σχέση με την υπόλοιπη δημιουργία του Θεού δεν αφορά στη λογική που ο άνθρωπος διαθέτει αλλά στη δυνατότητά του να «κοινωνεί» με τους άλλους ανθρώπους. Η κοινωνία αφορά τη δημιουργία μεταξύ των ανθρώπων σχέσεων οι οποίες τους απελευθερώνουν από τον εγωκεντρισμό αλλά και από τα όριά τους και τους παρέχουν τη δυνατότητα να αναφέρονται στο Θεό. Μέσω της κοινωνίας ο άνθρωπος καθίσταται πρόσωπο. [13]

Παρατήρηση: Συνεχίζουμε τη δημοσίευση με τη μορφή σειράς άρθρων της εργασίας “ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΑΠΟΔΟΧΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΟΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ” του θεολόγου Παναγιώτη Πολυχρονόπουλου.

[1] Νικόλαος Γ. Κόιος, Θεολογία και εμπειρία κατά τον Γέροντα Σωφρόνιο, σ.16

[2] Γεώργιος Ι Μαντζαρίδης, Χριστιανική Ηθική, εκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2000, σ.184

[3] Σωφρόνιος (Σαχάρωφ) Αρχιμανδρίτης, *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί*, σ.116

[4] Σωφρόνιος Σαχάρωφ, *Περί προσευχής*, Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας 1994, σ.54

[5] Νικόλαος Γ. Κόιος, ό.π., σ.69

[6] Τερέζης Χ, ό.π., σ.23

[7] Ό.π.

[8] Ό.π., σ.26

[9] Τερέζης Χ, ό.π., σ.26

[10] Ό.π.

[11] Ό.π.

[12] Ό.π.

[13] Μητρ. Περγάμου Ιωάννης Δ. Ζηζιούλας, *Η κτίση ως Ευχαριστία. Θεολογική προσέγγιση στο πρόβλημα της Οικολογίας*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1998, σ.45